

GEEF DRENTSE BOMEN EN STRUIKEN EEN KANS

H. Dekker

Drenthe is rijk aan natuur. De Drentse heidevelden, veentjes en plassen zijn tot ver over de provinciegrenzen beroemd. Ook is de provincie doorvlochten met een groot aantal beekdalen, sommige kleinschalig en intiem, andere weids en open met prachtige luchten daarboven. In die beekdalen en rond de dorpen liggen hier en daar nog oude bosresten, houtwallen en singels waarin tal van bijzondere planten en dieren voorkomen. Het is bij velen onbekend dat er in die landschappen ook hele karakteristieke en soms sterk bedreigde boom- en struiksoorten groeien. Deze typisch Drentse bomen en struiken zijn bij uitstek geschikt om te gebruiken bij nieuwe aanplant. Dit artikel geeft achtergrondinformatie over de inheemse bomen en struiken in Drenthe en geeft beheerders tips hoe zij kunnen meewerken aan het behoud van deze soorten.

6 Veel oud bos is verdwenen

Enkele duizenden jaren voor het begin van onze jaartelling vestigden de eerste boeren zich blijvend in wat tegenwoordig Drenthe heet. Daarvóór zwierven er al wel groepen mensen door Drenthe, maar deze bleven nooit lang op één plek. De eerste landbouwers vestigden zich op droge plaatsen aan de rand van beekdalen. Het halfopen boslandschap bleef tot die tijd in stand door grote grazers als edelhert, oerrund en wisent. De eerste boeren kaptten stukken bos om er akkers aan te leggen. In de beek-

dalen maakte zij de open ruimten groter om er hooi te winnen. Hun varkens, runderen en schapen liepen al dan niet onder leiding van een herder door een parklandschap van bos en open plekken. Door een geleidelijk intensiever gebruik van het landschap nam de oppervlakte bos vooral vanaf de Middeleeuwen snel af. In het midden van de vorige eeuw was er nog weinig oud bos meer over. Onafzienbare heidevelden, akkers en graslanden waren ervoor in de plaats gekomen. In enkele beekdalen bleven resten van oud bos bewaard. Rond de akkercomplexen, de

essen, groeide nog enig oud hakhoutbos. Dit bos hield vee en wild van de akkers vandaan, terwijl de boeren de bomen regelmatig kaptten voor gebruikshout. In recente tijd verdwenen vele resten van oude bossen, houtwallen en singels door ruilverkaveling, wegeaanleg en woningbouw. Pas tijdens de ontginning van de vele heidevelden in het begin van deze eeuw kwam er weer bos bij. Men plantte echter grotendeels bomen en struiken uit andere delen van de wereld, zoals Japanse lariks en fijnspar uit Midden-Europa. Ook de boomsoorten die hier wel thuishoren werden vaak ingevoerd vanuit het buitenland. De oorspronkelijk in Drenthe thuishorende en op de oorspronkelijke groeiplaatsen bewaard gebleven soorten zijn goed aangepast aan de lokale omstandigheden zoals de bodem en het klimaat. Bomen en struiken die aangevoerd zijn uit andere regio's of landen zijn dat vaak niet. Echte exoten uit Amerika en Azië hebben bovendien weinig natuurlijke vijanden, zodat ze inheemse soorten verdringen en weinig bosplanten in de ondergroei toelaten. Al met al hadden de jonge Drentse bossen, maar ook de vele nieuwe beplantingen die werden aangeplant, weinig te maken met de oorspronkelijke bossen in Drenthe.

Drenthe, rijk aan bijzondere soorten

Zijn er nog wel echte, oorspronkelijk in Drenthe thuishorende boom- en struiksoorten over? Welke soorten zijn in Drenthe inheems? Hoe kunnen we inheemse bomen en struiken weer hun eigen plekje bieden? Om op deze vragen een goed antwoord te kunnen geven, hebben de provincie Drenthe en het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, samen met andere partners, in de periode 1994-1996 een onderzoek laten doen naar de oorspronkelijke inheemse bomen en struiken in Drenthe. De onderzoekers van BRONNEN en Ekologisch Adviesbureau Maes gingen op zoek naar inheemse boom- en struiksoorten. Ze gebruikten daarvoor bodemkaarten, oude landkaarten en kaarten met daarop de verspreiding van bosplanten in Drenthe.

De sleedoorn komt nog vrij algemeen voor in de Drentse beekdalen (foto: Hans Dekker)

Op de bodemkaarten staan gebieden aangegeven die nog een ongestoorde bosbodem hebben. Oude landkaarten van Drenthe geven vaak de plaats weer van oude, oorspronkelijke bossen. Door studie van de kaarten met de verspreiding van echte bosplanten kregen de onderzoekers aanwijzingen over de gebieden waar resten van oude bossen liggen. Vooral in het voorjaar kun je deze plekken herkennen aan de bloei van bosanemoon, lelietje-van-dalen en zevenster. Door de gegevens van deze drie kaarten te combineren rolt er uiteindelijk een aantal gebieden uit waar nog bijzondere bomen en struiken kunnen groeien. Door hier intensief te speuren kwamen de onderzoekers nog verrassend veel typisch Drentse houtige gewassen tegen.

Zo bleek tijdens het onderzoek dat er van veel Drentse soorten nog exemplaren over zijn, al zijn dat soms nog maar een paar. De onderzoekers vonden in totaal 80 soorten bomen en struiken, waarvan zij het overgrote deel als oorspronkelijk inheems beschouwen. Minimaal tien soorten zijn afkomstig uit het buitenland. Onder de inheemse bomen en struiken zitten heel gewone soorten die karakteristiek zijn voor Drenthe als zomereik, zachte berk, zwarte els en jeneverbes. Maar Drenthe bezit ook nog een reeks zeldzame, even karakteristieke soorten. In dit rijtje komen fladderiep, wilde appel, de roos

Voor een aantal rozensoorten is Drenthe een belangrijk verspreidingsgebied (foto: Hans Dekker)

egelantier en wegedoorn voor. Drenthe blijkt een provincie te zijn met een rijke soortensamenstelling en is zeer belangrijk voor het behoud van een aantal kwetsbare soorten. Daarbij gaat het vooral om rozen- en meidoornsoorten en om de wilde appel. Voor deze bijzondere soorten is Drenthe een van de belangrijkste provincies. Bijzondere rozensoorten zoals de heggeroos, de kale struweelroos en de gewone viltroos vonden de onderzoekers vooral op de potklei van Noord-Drenthe en in de keileemgebieden van Zuidwest Drenthe.

Tijd voor maatregelen

7

Drenthe is dus een belangrijke provincie waar veel bedreigde boom- en struiksoorten voorkomen. Met deze constatering alleen zijn we er niet. Er moet hard gewerkt worden om de bedreigingen weg te nemen. Want als de ontwikkelingen van de afgelopen decennia doorgaan, zullen nog heel wat vindplaatsen van deze soorten verdwijnen. Met het verdwijnen van deze soorten wordt het Drentse landschap leger en minder gevarieerd. Extra aandacht voor het behoud van gebieden met bedreigde bomen en struiken is daarom hard nodig. De provincie Drenthe beveelt het beschermen en het gebruik van streek-eigen boom- en struiksoorten sterk aan. Daarvoor moeten inheemse bomen en struiken eerst worden vermeerderd. BRONNEN heeft reeds een groot aantal soorten bomen en struiken vermeerderd door het verzamelen van zaden en stekken.

Welke maatregelen kunnen beheerders nemen om de achteruitgang te stoppen?

- Raster bosjes, wallen of afzonderlijke bomen goed af, zodat het vee de bomen, de kruidlaag en de bodem niet beschadigt;
- Vergroot kleine bosjes of verbind deze met elkaar door de aanleg van nieuwe plantstroken of via natuurlijke ontwikkelingen. Voor het welsla-

In oude bossen in beekdalen komen veel bijzondere bomen en struiken voor (foto: Hans Dekker)

gen is een goed inrichtingsplan onontbeerlijk;

- Dun en vel zo min mogelijk en richt het beheer van bossen op natuurlijke ontwikkelingen;
- Voorkom beschadigingen aan bomen door bij begrazing van bossen en beplantingen de veedruk laag te houden. Raster bedreigde soorten en solitairen, eventueel (tijdelijk) af;
- Zet oude hakhoutbossen weer geregeld (1 x per 15 - 25 jaar) en planmatig af op een kleinschalige wijze;
- Ruim het takhout na het dunnen of afzetten op en versnipper of verbrand het takhout niet ter plaatse. Zo beschermt u de flora en kunnen struiken weer kiemen;
- Maak in natuurontwikkelings-, beplantings- en beheersplannen van bos- en andere natuurgebieden gebruik van inheemse soorten die daar ter plaatse thuishoren;

In het potkleigebied van Noord-Drenthe liggen enkele zeer waardevolle bossen (foto: Hans Dekker)

- Pas inheemse soorten toe in erfbeplantingen, plantsoenen, parken en

tuinten. De natuurwaarde van dergelijke elementen neemt hierdoor sterk toe;

- Maak gebruik van subsidiemogelijkheden die Rijk en provincie verstrekken voor de verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap.

Voor een goed advies kunt u terecht bij de volgende organisaties:

- BRONNEN, Meerwijkselaan 27, 6564 BS, H. Landstichting, tel. 024-3601280 (ook voor de aankoop van Drents plantmateriaal)
- Ekologisch Adviesburo Maes, Achter Clarenburg 2, 3511 JJ Utrecht, tel. 030-2302804
- Landschapsbeheer Drenthe, Rodeweg 25, 9404 RM Assen, tel. 0592-316616
- Provincie Drenthe, Productgroep Landelijk gebied (mevrouw L. van de Goor of mevrouw J. Oudegashokker), Postbus 122, 9400 AC Assen, tel. 0592-365555. Van de tekst van dit artikel is onlangs een kleurrijke folder verschenen, die u bij de provincie Drenthe kunt aanvragen.

H. Dekker is beleidsmedewerker van de provincie Drenthe.

Lijst van belangrijke inheemse soorten in Drenthe

Beuk	(Fagus sylvatica)
Boswilg	(Salix caprea)
Eenstijlige meidoorn	(Crataegus monogyna)
Egelantier	(Rosa rubiginosa)
Fladderiep	(Ulmus laevis)
Gelderse roos	(Viburnum opulus)
Geoorde wilg	(Salix aurita)
Gewone hondsroos	(Rosa canina)
Gewone vlier	(Sambucus nigra)
Gewone es	(Fraxinus excelsior)
Gladde iep	(Ulmus minor)
Grauwe wilg	(Salix cinerea)
Hazelaar	(Corylus avellana)
Heggeroos	(Rosa corymbifera)
Hulst	(Ilex aquifolium)
Laurierwilg	(Salix pentandra)
Ruwe berk (Betula pendula)	
Sleedoorn	(Prunus spinosa)
Tweestijlige meidoorn	(Crataegus laevigata)
Vogelkers	(Prunus padus)
Vuilboom	(Rhamnus frangula)
Wegedoorn	(Rhamnus crtharticus)
Wilde appel	(Malus sylvestris)
Wilde kardinaalsmuts	(Euonymus europaeus)
Wilde liguster	(Ligustrum vulgare)
Wilde lijsterbes	(Sorbus aucuparia)
Wintereik	(Quercus petraea)
Zachte berk	(Betula pubescens)
Zoete kers	(Prunus avium)
Zomereik	(Quercus robur)
Zwarte els	(Alnus glutinosa)